Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (suuri jaosto)

26 päivänä helmikuuta 2019*

Ennakkoratkaisupyyntö – SEUT 13 artikla – Eläinten hyvinvointi – Asetus (EY) N:o 1099/2009 – Eläinten suojelu niiden lopetuksen yhteydessä – Uskonnollisten rituaalien määrittämät erityiset teurastusmenetelmät – Asetus (EY) N:o 834/2007 – 3 artikla ja 14 artiklan 1 kohdan b alakohdan viii alakohta – Yhteensopivuus luonnonmukaisen tuotannon kanssa – Asetus (EY) N:o 889/2008 – 57 artiklan ensimmäinen kohta – Euroopan unionin luonnonmukaisen tuotannon tunnus

Asiassa C-497/17,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Cour administrative d'appel de Versailles (Ranska) on esittänyt 6.7.2017 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 10.7.2017, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Œuvre d'assistance aux bêtes d'abattoirs (OABA)

vastaan

Ministre de l'Agriculture et de l'Alimentation,

Bionoor SARL,

Ecocert France SAS ja

Institut national de l'origine et de la qualité (INAO),

UNIONIN TUOMIOISTUIN (suuri jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti K. Lenaerts, varapresidentti R. Silva de Lapuerta, jaostojen puheenjohtajat J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, F. Biltgen, K. Jürimäe ja C. Lycourgos sekä tuomarit J. Malenovský, E. Levits, L. Bay Larsen, D. Šváby (esittelevä tuomari), C. Vajda ja S. Rodin,

julkisasiamies: N. Wahl,

kirjaaja: hallintovirkamies V. Giacobbo-Peyronnel,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 19.6.2018 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– Œuvre d'assistance aux bêtes d'abattoirs (OABA), edustajanaan A. Monod, avocat,

– Bionoor SARL, edustajanaan N. Gardères, avocat,

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

– Ecocert France SAS, edustajanaan D. de Laforcade, avocat,

– Ranskan hallitus, asiamiehinään D. Colas, S. Horrenberger ja E. de Moustier,

– Kreikan hallitus, asiamiehinään G. Kanellopoulos ja A. Vasilopoulou,

– Norjan hallitus, asiamiehinään A. Dalheim Jacobsen, T. Bjerre Leming ja D. Sørlie Lund,

– Euroopan komissio, asiamiehinään A. Bouquet, A. Lewis ja B. Eggers,

kuultuaan julkisasiamiehen 20.9.2018 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee SEUT 13 artiklan, luonnonmukaisesta tuotannosta ja luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden merkinnöistä sekä asetuksen (ETY) N:o 2092/91 kumoamisesta 28.6.2007 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 834/2007 (EUVL 2007, L 189, s. 1), asetuksen (EY) N:o 834/2007 soveltamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä 5.9.2008 annetun komission asetuksen (EY) N:o 889/2008 (EUVL 2008, L 250, s. 1), sellaisena kuin se on muutettuna 24.3.2010 annetulla asetuksella (EU) N:o 271/2010 (EUVL 2010, L 84, s. 19; jäljempänä asetus N:o 889/2008), ja eläinten suojelusta lopetuksen yhteydessä 24.9.2009 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1099/2009 (EUVL 2009, L 303, s. 1) tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa valittajana on Œuvre d'assistance aux bêtes d'abattoirs -yhdistys (jäljempänä OABA-yhdistys) ja vastapuolina ministre de l'Agriculture et de l'Alimentation (maatalous- ja elintarvikeministeri, jäljempänä maatalousministeri), Bionoor SARL, Ecocert France SAS (jäljempänä Ecocert) ja Institut national de l'origine et de la qualité (tuotteiden alkuperää ja laatua valvova kansallinen laitos, INAO) ja joka koskee OABA-yhdistyksen vaatimusta siitä, että tavaramerkin Tendre France halal-sertifioitujen ja maininnalla ”luonnonmukainen tuotanto” (jäljempänä mainin ta ”luomu”) varustettujen naudanlihatuotteiden mainonta ja kaupan pitäminen kielletään.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

Asetus N:o 834/2007

3 Asetuksen N:o 834/2007 johdanto-osan ensimmäisessä ja kolmannessa perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(1) Luonnonmukainen tuotanto on kokonaisvaltainen tilanhoito- ja elintarvikkeiden tuotantojärjestelmä, jossa yhdistyvät ympäristön kannalta parhaat käytännöt, pitkälle kehittynyt biologinen monimuotoisuus, luonnonvarojen säästäminen, eläinten hyvinvointia koskevien tiukkojen standardien soveltaminen ja tuotanto, jossa otetaan huomioon tiettyjen kuluttajien mieltymys tuotteisiin, jotka on tuotettu luonnollisista aineksista ja luonnollisin menetelmin. Luonnonmukaisella tuotantotavalla on siten kahtalainen yhteiskunnallinen merkitys: yhtäältä se tuottaa erityisille markkinoille tuotteita luonnonmukaisia tuotteita haluaville kuluttajille ja toisaalta tarjoaa julkishyödykkeitä, jotka edistävät ympäristönsuojelua, eläinten hyvinvointia ja maaseudun kehittämistä.

– –

(3) Luonnonmukaista tuotantoa koskevan [unionin] sääntelykehyksen tavoitteena olisi oltava luonnonmukaisten tuotteiden rehellisen kilpailun ja sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan varmistaminen sekä kuluttajien luonnonmukaisiksi merkittyjä tuotteita kohtaan osoittaman luottamuksen säilyttäminen ja osoittaminen perustelluksi. Lisäksi olisi pyrittävä luomaan edellytykset, joilla tämä ala voi edistyä tuotannon ja markkinoiden kehityksen mukaisesti."

4 Tämän asetuksen 1 artiklassa, jonka otsikko on "Tarkoitus ja soveltamisala", säädetään seuraavaa:

"1. Tässä asetuksessa säädetään perusta luonnonmukaisen tuotannon kestävälle kehittämiselle ja varmistetaan samalla sisämarkkinoiden tehokas toiminta, kilpailun rehellisyys, kuluttajien luottamus ja kuluttajien edun suojaaminen.

Siinä asetetaan tämän asetuksen nojalla annettujen sääntöjen tukemiseksi yhteiset tavoitteet ja periaatteet, jotka koskevat:

a) luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden tuotannon, valmistuksen ja jakelun kaikkia vaiheita ja näitä tuotteita koskevaa valvontaa;

b) luonnonmukaiseen tuotantoon viittaavien merkintöjen käyttöä pakkausmerkinnöissä ja mainonnassa.

– –

3. Tätä asetusta sovelletaan kaikkiin toimijoihin, jotka osallistuvat 2 kohdassa tarkoitettujen tuotteiden tuotannon, valmistuksen tai jakelun johonkin vaiheeseen.

– –

4. Tämän asetuksen soveltaminen ei rajoita [unionin oikeuden] muiden säännösten eikä sellaisten kansallisten säännösten soveltamista, jotka ovat tässä artiklassa tarkoitettuja tuotteita koskevan [unionin] lainsäädännön mukaiset. Näitä ovat esimerkiksi tuotantoa, valmistusta, markkinoille saattamista, merkintää ja valvontaa koskevat säännökset, elintarvikkeita ja eläinten ruokintaa koskeva lainsäädäntö mukaan luettuna."

5 Mainitun asetuksen 2 artiklassa, jonka otsikko on "Määritelmät", säädetään seuraavaa:

"Tässä asetuksessa sovelletaan seuraavia määritelmiä:

a) 'luonnonmukaisella tuotannolla' tarkoitetaan tässä asetuksessa vahvistettujen sääntöjen mukaisen tuotantomenetelmän käyttöä kaikissa tuotannon, valmistuksen ja jakelun vaiheissa;

b) 'tuotannon, valmistuksen ja jakelun vaiheilla' tarkoitetaan kaikkia vaiheita luonnonmukaisen tuotteen alkutuotannosta sen varastointiin, jalostukseen, kuljetukseen, myyntiin tai toimitukseen lopulliselle kuluttajalle, ja soveltuvilta osin sen merkintä-, mainonta-, tuonti-, vienti- ja alihankintatoimiin;

– –

i) 'valmistuksella' tarkoitetaan luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden säilömistä ja/tai jalostusta, teurastus ja kotieläintuotteiden paloittelu mukaan luettuna, sekä pakkaamista, merkitsemistä ja/tai luonnonmukaista tuotantotapaa osoittavien merkintöjen muuttamista;

– –”

6 Saman asetuksen 3 artiklassa esitetään luonnonmukaisen tuotannon tavoitteet seuraavasti:

”Luonnonmukaisen tuotannon yleiset tavoitteet ovat seuraavat:

a) varmistaa kestävä maatalouden hallintojärjestelmä, jolla

– –

iv) noudatetaan eläinten hyvinvointia koskevia korkeita vaatimuksia ja erityisesti täytetään eläinten lajikohtaiset käyttäytymistarpeet;

– –

c) pyrkiä tuottamaan laaja valikoima elintarvikkeita ja muita maataloustuotteita, jotka vastaavat kuluttajien sellaisiin hyödykkeisiin kohdistuvaa kysyntää, joiden valmistusmenetelmät eivät ole haitallisia ympäristölle, ihmisten terveydelle, kasvien terveydelle eivätkä eläinten terveydelle tai hyvinvoinnille.”

7 Asetuksen N:o 834/2007 5 artiklan, jonka otsikko on ”Maatalouteen sovellettavat erityiset periaatteet”, h alakohdassa säädetään, että luonnonmukainen maatalous perustuu seuraavaan erityiseen periaatteeseen: ”sellaisen eläinten hyvinvointia koskevan korkean vaatimustason noudattaminen, joka vastaa lajikohtaisia tarpeita”.

8 Tämän asetuksen 14 artiklan, joka koskee ”kotieläintuotantoa koskevia sääntöjä”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Luonnonmukaiseen kotieläintuotantoon sovelletaan 11 artiklassa säädettyjen maatilatuotantoa koskevien yleisten sääntöjen lisäksi seuraavia sääntöjä:

– –

b) kotieläintuotannon käytännöt ja eläinsuojat:

– –

viii) eläimille ei saa aiheuttaa tarpeetonta kärsimystä, typistykset mukaan lukien, niiden koko elinaikana, mihin luetaan myös teurastushetki;

– –”

9 Mainitun asetuksen 25 artiklassa, jonka otsikko on ”Luonnonmukaisen tuotannon tunnukset”, säädetään seuraavaa:

”1. [Euroopan unionin] luonnonmukaisen tuotannon tunnusta saa käyttää sellaisten tuotteiden merkinnöissä, esittelyssä ja mainonnassa, jotka vastaavat tässä asetuksessa säädettyjä vaatimuksia.

[Euroopan unionin luonnonmukaisen tuotannon] tunnusta ei saa käyttää siirtymävaiheen tuotannosta peräisin olevissa tuotteissa eikä 23 artiklan 4 kohdan b ja c alakohdassa tarkoitetuissa elintarvikkeissa.

2. Kansallisia ja yksityisiä tunnuksia saa käyttää sellaisten tuotteiden merkinnöissä, esittelyssä ja mainonnassa, jotka vastaavat tässä asetuksessa säädettyjä vaatimuksia.

3. Komissio määrittelee [Euroopan unionin luonnonmukaisen tuotannon] tunnuksen ulkonäköä, koostumusta, kokoa ja muotoilua koskevat erityiset perusteet 37 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua menettelyä noudattaen."

Asetus N:o 889/2008

10 Asetuksen N:o 889/2008 johdanto-osan kymmenennessä perustelukappaleessa täsmennetään, että "eläinten hyvinvointia koskeva korkea vaatimustaso" on yksi luonnonmukaisen tuotannon ensisijaisista tavoitteista.

11 Tämän asetuksen 57 artiklassa, jonka otsikko on "EU:n luomutunnus", säädetään seuraavaa:

"Euroopan unionin luonnonmukaisen tuotannon tunnuksen, jäljempänä 'EU:n luomutunnus', on [asetuksen 834/2007] 25 artiklan 3 kohdan mukaisesti oltava tämän asetuksen liitteessä XI olevassa A osassa esitetyn mallin mukainen.

EU:n luomutunnusta voi käyttää vain, jos asianomainen tuote on tuotettu [asetuksen N:o 2092/91] ja sen soveltamisasetusten tai [asetuksen N:o 834/2007] ja tämän asetuksen vaatimusten mukaisesti."

Asetus N:o 1099/2009

12 Asetuksen N:o 1099/2009 johdanto-osan 2, 4, 18, 20, 24 ja 43 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

"(2) Lopetus voi aiheuttaa eläimelle kipua, tuskaa, pelkoa ja muuta kärsimystä, vaikka olosuhteet olisivat teknisesti parhaat mahdolliset. Eräät lopetukseen liittyvät toiminnot voivat aiheuttaa stressiä, ja kaikki tainnutusmenetelmät ovat tietyiltä osin puutteellisia. Alan toimijoiden tai kenen tahansa eläinten lopetukseen osallistuvan henkilön olisi toteutettava tarvittavat toimenpiteet eläinten kivun välttämiseksi ja tuskan ja kärsimyksen minimoimiseksi teurastuksen ja lopetuksen yhteydessä ottaen huomioon alan parhaat toimintatavat ja tällä asetuksella sallitut menetelmät. Näin ollen kivun, tuskan tai kärsimyksen aiheuttamista olisi pyrittävä välttämään, jos alan toimija tai kuka tahansa eläinten lopetukseen osallistuva henkilö jättää noudattamatta jotakin tämän asetuksen vaatimusta tai käyttää sallittuja mutta ei viimeisintä kehitystä edustavia menetelmiä ja siten aiheuttaa laiminlyönnin seurauksena tai tietoisesti eläimille kipua, tuskaa tai kärsimystä.

– –

(4) Eläinten hyvinvointi on [unionin] arvo, joka on vahvistettu [EY-sopimukseen] liitetyssä pöytäkirjassa (N:o 33) eläinten suojelusta ja hyvinvoinnista – –. Eläinten suojelu teurastus- tai lopetushetkellä on yleistä kiinnostusta herättävä asia ja vaikuttaa siihen, miten kuluttajat suhtautuvat maataloustuotteisiin. Lisäksi eläinten suojelun parantaminen teurastus- tai lopetushetkellä vaikuttaa myönteisesti lihan laatuun ja välillisesti työturvallisuuteen teurastamoissa.

– –

(18) [Eläinten suojelusta teurastus- tai lopettamishetkellä 22.12.1993 annetulla neuvoston] direktiivillä 93/119/EY [(EYVL 1993, L 340, s. 21)] säädettiin tainnutusta koskevasta poikkeuksesta teurastamossa tapahtuvan uskonnollisen teurastuksen yhteydessä. Koska jäsenvaltioiden erilaisista olosuhteista johtuen uskonnolliseen teurastukseen liittyvät [unionin oikeuden] säännökset on saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä eri tavoin ja koska kansallisissa säännöissä otetaan huomioon näkökohtia, jotka menevät tämän asetuksen tarkoitusta pidemmälle, on tärkeätä, että ennen teurastusta tapahtuvaa eläinten tainnutusta koskeva poikkeus säilytetään niin, että kullekin jäsenvaltiolle jätetään kuitenkin tietty määrä toimivaltaa.

Näin ollen tässä asetuksessa kunnioitetaan Euroopan unionin perusoikeuskirjan 10 artiklassa vahvistettua uskonnon vapautta ja oikeutta tunnustaa uskontoa tai vakaumusta jumalanpalveluksissa, opettamalla, hartaudenharjoituksissa ja uskonnollisin menoin.

– –

(20) Monet lopetusmenetelmät ovat eläimille kivuliaita. Tainnuttaminen on sen vuoksi tarpeen tuntemiskyvyn menetyksen ja tajuttomuuden aikaansaamiseksi ennen lopetusta tai samanaikaisesti lopetuksen kanssa. Eläimen tiedottomuuden ja tuntemiskyvyttömyyden mittaaminen on monimutkaista, ja se on tehtävä tieteellisesti hyväksytyin menetelmin. Menettelyn tehokkuutta käytännön olosuhteissa olisi kuitenkin seurattava indikaattoreiden avulla.

– –

(24) Käyttötavasta riippuen eräät teurastamisen ja lopetuksen yhteydessä käytettävät tainnutusmenetelmät voivat johtaa eläimen kuolemaan siten, että eläimelle ei aiheudu kipua tai että aiheutuva tuska tai kärsimys on vähäistä. Eräät muut tainnutusmenetelmät eivät välttämättä johda eläimen kuolemaan, ja eläin saattaa palata tajuihinsa tai saada tuntemiskykynsä takaisin seuraavan kivuliaan menettelyn aikana. Tällaisia menetelmiä olisi sen vuoksi täydennettävä muilla tekniikoilla, jotka johtavat varmaan kuolemaan ennen eläimen virkoamista. Näin ollen on olennaista täsmentää, mitä tainnutusmenetelmiä on täydennettävä lopetusmenetelmällä.

– –

(43) Teurastus ilman tainnuttamista edellyttää tarkkaa kurkun leikkaamista terävällä veitsellä, jotta eläimen kärsimys olisi mahdollisimman vähäistä. Lisäksi jos eläimen liikkumista ei mekaanisesti rajoiteta leikkaamisen jälkeen, veren poistuminen todennäköisesti hidastuu, mikä pitkittää kärsimystä tarpeettomasti. Naudan-, lampaan- ja vuohensukuiset eläimet ovat yleisimmät tällä menettelyllä teurastettavat lajit. Ilman tainnutusta teurastettavien märehtijöiden liikkumista olisi sen vuoksi rajoitettava yksittäin ja mekaanisesti."

13 Asetuksen N:o 1099/2009 2 artiklassa, jonka otsikko on "Määritelmät", säädetään seuraavaa:

"Tässä asetuksessa tarkoitetaan

– –

f) 'tainnuttamisella' tarkoituksellisesti aikaansaatua tapahtumaa, joka aiheuttaa tuntemiskyvyn menetyksen ja tajuttomuuden kivuttomasti, mukaan luettuina välittömän kuoleman aiheuttavat menetelmät;

g) 'uskonnollisella rituaalilla' eläinten teurastamiseen liittyvien toimien sarjaa, jonka määrittää uskonto;

– –"

14 Tämän asetuksen 3 artiklan, jonka otsikko on "Lopetusta ja siihen liittyviä toimia koskevat yleiset vaatimukset", 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

"Eläimiä tulee varjella vältettävissä olevalta kivulta, tuskalta ja kärsimykseltä lopetuksen ja siihen liittyvien toimien aikana."

15 ”Tainnutusmenetelmiä” koskevassa kyseisen asetuksen 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Eläimiä saa lopettaa vasta tainnuttamisen jälkeen liitteessä I säädettyjen menetelmien ja näiden menetelmien soveltamiseen liittyvien erityisvaatimusten mukaisesti. Tajuttomuuden ja tuntemiskyvyn menetyksen on säilyttävä eläimen kuolemaan saakka.

Niitä liitteessä I tarkoitettuja menetelmiä, jotka eivät johda välittömään kuolemaan, jäljempänä ’pelkkä tainnuttaminen’, on seurattava mahdollisimman pian kuoleman varmistava menettely, kuten verenlasku, puikotus, kuoleman aiheuttava sähkövirta tai pitkällinen altistus hapettomuudelle.

– –

4. Edellä olevan 1 kohdan vaatimuksia ei sovelleta teurastettaessa eläimiä uskonnollisten rituaalien määrittämiä erityismenetelmiä käyttäen, edellyttäen, että teurastus tapahtuu teurastamossa.”

Kansallinen lainsäädäntö

16 Maatalous- ja merikalastuslain (code rural et de la pêche maritime) L. 641-13 §:ssä, sellaisena kuin sitä sovelletaan pääasiaan, säädetään seuraavaa:

”Mainintaa ’luonnonmukainen maatalous’ voidaan käyttää jalostetuille tai jalostamattomille maataloustuotteille, jotka täyttävät luonnonmukaista tuotantoa ja luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden merkintöjä koskevat [unionin] säännöstön vaatimukset tai tarvittaessa sellaisissa hyväksytyissä kriteeriluetteloissa mainitut edellytykset, jotka on annettu asianomaisen ministerin tai ministerien asetuksella [INAOn] ehdotuksesta.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymys

17 OABA-yhdistys esitti 24.9.2012 maatalousministerille vaatimuksen siitä, että ”halal”-sertifioitujen, tavaramerkillä ”Tendre France” ja maatalous- ja merikalastuslain L. 641-13 §:ssä tarkoitetulla luomumaininnalla, jonka Ecocert, joka on INAOn lukuun ja alaisuudessa toimiva yksityisoikeudellinen varmennuslaitos, oli myöntänyt, varustettujen jauhelihapihvien mainonta ja kaupan pitäminen lopetettaisiin. Samana päivänä OABA-yhdistys vaati, että INAO kieltäisi kyseisen maininnan käyttämisen sellaisen naudanlihan osalta, joka on peräisin eläimistä, jotka on teurastettu ilman edeltävää tainnutusta.

18 Koska nämä vaatimukset hylättiin implisiittisesti, OABA-yhdistys nosti 23.1.2013 lainvastaisuuteen perustuvan kumoamiskanteen Conseil d'État'ssa (ylin hallintotuomioistuin, Ranska).

19 Conseil d'État katsoi 20.10.2014 antamassaan tuomiossa erityisesti yhtäältä OABA-yhdistyksen vaatimuksesta, joka koski maatalousministerin ja INAOn sellaisen päätöksen kumoamista, jolla oli implisiittisesti jätetty kieltämättä luomumaininnan käyttäminen sellaisissa naudanlihatuotteissa, jotka ovat peräisin eläimistä, jotka on teurastettu ilman tainnutusta, että unionin oikeudessa oli määritelty tyhjentävästi, viittaamatta jäsenvaltioiden myöhemmin antamiin soveltamista koskeviin säädöksiin ja ilman, että tällaiset säädökset olisivat tarpeen näiden asetusten täyden tehokkuuden kannalta, säännöt naudanlihan luonnonmukaiselle tuotannolle. Niinpä Ranskan säädösvallan käyttäjällä ei Conseil d'État'n mukaan ole toimivaltaa antaa kansallisia säännöksiä, joilla toistettaisiin, täsmennettäisiin tai täydennettäisiin unionin oikeutta. Näin ollen Conseil d'État hylkäsi OABA-yhdistyksen vaatimukset.

20 Toisaalta Conseil d'État katsoi, että tämän yhdistyksen vaatimusta kumota Ecocertin implisiittinen päätös olla ryhtymättä asetuksen N:o 834/2007 nojalla toimenpiteisiin lopettaakseen tavaramerkin Tendre France halal-sertifioitujen ja luomumaininnalla varustettujen tuotteiden mainonnan ja kaupan

pitämisen, ei voitu saattaa Conseil d'État'n käsiteltäväksi ensimmäisenä ja viimeisenä tahona. Näin ollen se siirsi asian tämän vaatimuksen osalta Tribunal administratif de Montreuilin (Montreuilin hallintotuomioistuin, Ranska) ratkaistavaksi.

21 Tribunal administratif de Montreuil hylkäsi tämän vaatimuksen 21.1.2016 antamallaan tuomiolla.

22 OABA-yhdistys valitti tästä tuomiosta ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen eli Cour administrative d'appel de Versailles'iin (Versailles'n ylempi hallintotuomioistuin, Ranska). OABA-yhdistys esittää valituksensa tueksi, että luomumainintaa ei voida käyttää tuotteissa, jotka ovat peräisin ilman edeltävää tainnutusta teurastetuista eläimistä, koska tällainen teurastusmenetelmä ei täytä asetuksen N:o 834/2007 3 ja 5 artiklassa säädettyä ”eläinten hyvinvointia koskevia korkeita vaatimuksia” koskevaa edellytystä.

23 Lisäksi se väittää, että vaikka asetuksen N:o 1099/2009 4 artiklan 4 kohdassa myönnetään, että teurastusta edeltävän tainnuttamisen periaatteesta voidaan poiketa kasvatuseläinten rituaaliteurastuksen yhteydessä, tällä poikkeuksella pyritään ainoastaan terveydellisten tavoitteiden noudattamiseen ja uskontojen ja uskonnollisten perinteiden yhdenvertaiseen kunnioittamiseen.

24 Sertifikaatilla, jonka Ecocert on myöntänyt ilman edeltävää tainnutusta teurastetuista eläimistä peräisin olevalle ”halal”-sertifioidulle lihalle, loukataan myös periaatetta, joka koskee kuluttajien luottamusta luonnonmukaisesti tuotettuihin tuotteisiin.

25 Maatalousministeri, Bionoor, Ecocert ja INAO vaativat, että OABA-yhdistyksen valitus hylätään.

26 Ensinnäkin maatalousministeri väittää, etteivät asetus N:o 834/2007 ja asetus N:o 889/2008 ole nimenomaisesti esteenä sille, että asetuksen N:o 1099/2009 4 artiklan 4 kohdan mukaisesti poiketaan teurastusta edeltävän tainnuttamisen säännöstä rituaaliteurastuksen erityisessä yhteydessä.

27 Lisäksi Bionoor väittää, etteivät halal-sertifiointi ja luomumaininta ole keskenään millään tavoin ristiriidassa unionin oikeuden eivätkä kansallisen oikeuden kannalta, koska tainnutettuna teurastamista koskeva vaatimus merkitsee sellaisen edellytyksen lisäämistä, josta ei ole säädetty lainsäädännössä.

28 Bionoor väittää myös, että vaikka unionin oikeudessa säädetään tainnutettuna teurastuksen periaatteesta, tästä voidaan poiketa uskonnon harjoittamisen vapauden nimissä.

29 Lopuksi Ecocert, jonka vaatimuksiin INAO yhtyy, toteaa, että asetuksen N:o 834/2007 tavoitteista, mukaan lukien ”eläinten hyvinvointia koskevien korkeiden vaatimusten” tavoite, ei seuraa se, että luonnonmukainen tuotanto ja uskonnon harjoittamisen vapauden takaamiseksi tarkoitettu rituaaliteurastus olisivat lähtökohtaisesti ristiriidassa keskenään.

30 Kuluttajien luottamuksen periaatetta ei myöskään ole loukattu, koska luomumaininta on myönnetty perustellusti.

31 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, ettei missään asetuksen N:o 834/2007, asetuksen N:o 889/2008 tai asetuksen N:o 1099/2009 säännöksessä määritellä nimenomaisesti sitä eläinten teurastustapaa tai niitä eläinten teurastustapoja, jotka voivat parhaiten vastata eläinten hyvinvointia ja eläinten kärsimysten vähentämistä koskevia tavoitteita, jotka luonnonmukaiselle tuotannolle on asetettu.

32 Näissä olosuhteissa vastaukseen, joka on annettava perusteeseen, jonka mukaan luomumainintaa ei voida käyttää lihalle, joka on peräisin ilman edeltävää tainnutusta rituaaliteurastetuista eläimistä, ja joka on olennaisen tärkeä nyt käsiteltävän asian ratkaisemiseksi, liittyy unionin oikeuden tulkintaa koskeva vakava vaikeus.

33 Tässä tilanteessa cour administrative d'appel de Versailles on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Onko – – unionin sovellettavia oikeussääntöjä, jotka ilmenevät erityisesti

– [SEUT] 13 artiklasta

– asetuksesta [N:o 834/2007], jonka soveltamista koskevat yksityiskohtaiset säännöt on vahvistettu asetuksella [N:o 889/2008]

– ja asetuksesta [N:o 1099/2009],

tulkittava siten, että niissä sallitaan tai kielletään unionin luomutunnuksen antaminen tuotteille, jotka ovat peräisin eläimistä, jotka on rituaaliteurastettu ilman edeltävää tainnutusta asetuksessa N:o 1099/2009 säädetyissä olosuhteissa?”

Ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelu

34 Aluksi on todettava, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin, joka viittaa unionin luomutunnukseen (label européen AB), ja pääasian asianosaiset, jotka viittaavat luomumainintaan (mention AB), tarkoittavat itse asiassa asetuksen N:o 834/2007 25 artiklassa ja asetuksen 889/2008 57 artiklassa tarkoitettua EU:n luomutunnusta.

35 Näissä olosuhteissa on katsottava, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kysymys koskee sitä, onko asetusta N:o 834/2007, erityisesti sen 3 artiklaa ja 14 artiklan 1 kohdan b alakohdan viii alakohtaa, luettuna yhdessä SEUT 13 artiklan kanssa, tulkittava siten, että siinä sallitaan se, että tuotteet, jotka ovat peräisin eläimistä, jotka on rituaaliteurastettu ilman edeltävää tainnutusta asetuksessa N:o 1099/2009, erityisesti sen 4 artiklan 4 kohdassa, säädetyissä olosuhteissa, varustetaan EU:n luomutunnuksella.

36 Tästä on todettava, että asetuksen N:o 834/2007 johdanto-osan ensimmäisessä perustelukappaleessa todetaan, että luonnonmukaiselle tuotannolle, joka on kokonaisvaltainen tilanhoito- ja elintarvikkeiden tuotantojärjestelmä, on ominaista ”eläinten hyvinvointia koskevien tiukkojen standardien soveltaminen”, kun taas asetuksen N:o 889/2008 johdanto-osan kymmenennessä perustelukappaleessa eläinten hyvinvoinnin todetaan olevan ”yksi luonnonmukaisen tuotannon ensisijaisista tavoitteista”. Asetuksen N:o 834/2007 3 artiklan a alakohdan iv alakohdassa ja c alakohdassa säädetään lisäksi, että luonnonmukaisen tuotannon tavoitteena on muun muassa ”varmistaa kestävä maatalouden hallintojärjestelmä – – jolla noudatetaan eläinten hyvinvointia koskevia korkeita vaatimuksia” – – ja ”tuotta[a] laaja valikoima elintarvikkeita ja muita maataloustuotteita, jotka vastaavat kuluttajien sellaisiin hyödykkeisiin kohdistuvaa kysyntää, joiden valmistusmenetelmät eivät ole haitallisia – – eläinten – – hyvinvoinnille”. Viimeksi mainitun asetuksen 5 artiklan h alakohdassa säädetään lisäksi, että luonnonmukaisen maatalouden tavoitteena on ”sellaisen eläinten hyvinvointia koskevan korkean vaatimustason noudattaminen, joka vastaa lajikohtaisia tarpeita”.

37 Asetuksen N:o 834/2007 14 artiklan 1 kohdan b alakohdan viii alakohdassa vahvistettu velvollisuus olla aiheuttamatta eläimille tarpeetonta kärsimystä myötävaikuttaa tämän eläinten hyvinvointia koskevan korkean vaatimustason noudattamisen tavoitteen toteutumiseen.

38 Unionin lainsäätäjä, joka on tuonut useaan otteeseen esiin tahtonsa varmistaa eläinten hyvinvointia koskevan korkean vaatimustason noudattaminen luonnonmukaisessa maataloudessa, on halunnut korostaa sitä, että tälle maatalouden tuotantomuodolle on ominaista eläinten hyvinvointia koskevien tehostettujen vaatimusten noudattaminen kaikissa tuotantopaikoissa ja -vaiheissa, joissa on mahdollista parantaa tätä hyvinvointia entisestään.

39 Asetusta N:o 834/2007 sovelletaan erityisesti sen 1 artiklan 3 kohdan mukaan kaikkiin toimijoihin, jotka osallistuvat kyseisen artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen tuotteiden tuotannon, valmistuksen tai jakelun johonkin vaiheeseen. Mainitun asetuksen 2 artiklan i alakohdan mukaan ”valmistuksella” tarkoitetaan myös teurastusta.

40 Tästä kyseisen asetuksen 14 artiklan 1 kohdan b alakohdan viii alakohdassa tyydytään vain toteamaan, että ”eläimille ei saa aiheuttaa tarpeetonta kärsimystä, typistykset mukaan lukien, niiden koko elinaikana, mihin luetaan myös teurastushetki”.

41 On kyllä totta, ettei asetuksen N:o 834/2007 eikä asetuksen N:o 889/2008 missään säännöksessä määritellä nimenomaisesti eläinten teurastusmenetelmää tai -menetelmiä, joilla voidaan vähentää eläinten kärsimystä mahdollisimman paljon ja näin ollen toteuttaa eläinten hyvinvointia koskevan korkean vaatimustason noudattamista koskeva tavoite.

42 Asetusta N:o 834/2007 ei kuitenkaan voida lukea erillään asetuksesta N:o 1099/2009.

43 On nimittäin todettava yhtäältä, että viimeksi mainitussa asetuksessa säännellään erityisesti eläinten teurastusta.

44 Toisaalta eläinten hyvinvoinnin suojelu on asetuksen N:o 1099/2009 ensisijainen päämäärä, kuten itse asetuksen nimestä ja sen johdanto-osan toisesta perustelukappaleesta ilmenee, ja tämä perustuu SEUT 13 artiklaan, jonka nojalla unionin ja jäsenvaltioiden on otettava eläinten hyvinvoinnin vaatimukset täysimääräisesti huomioon laatiessaan ja pannessaan täytäntöön unionin politiikkaa (ks. vastaavasti tuomio 29.5.2018, Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen ym., C-426/16, EU:C:2018:335, 63 ja 64 kohta).

45 Tämän osalta asetus N:o 1099/2009 myötävaikuttaa, kuten asetuksen johdanto-osan neljännessä ja 24 perustelukappaleessa todetaan, ”eläinten suojelun parantami[seen] teurastushetkellä” ja siihen, että suositaan ”erä[itä teurastamisen ja lopetuksen yhteydessä käytettäv[iä] tainnutusmenetelm[iä, jotka] voivat johtaa eläimen kuolemaan siten, että eläimelle ei aiheudu kipua tai että aiheutuva tuska tai kärsimys on vähäistä”.

46 Lisäksi asetuksen N:o 1099/2009 3 artiklan mukaan ”eläimiä tulee varjella vältettävissä olevalta kivulta, tuskalta ja kärsimykseltä lopetuksen – – aikana”. Tätä eläinten teurastukseen sovellettavaa yleistä säännöstä tarkennetaan erityisesti tämän asetuksen 4 artiklan 1 kohdassa, jossa säädetään yhtäältä, että ”eläimiä saa lopettaa vasta tainnuttamisen jälkeen” ja toisaalta, että ”tajuttomuuden ja tuntemiskyvyn menetyksen on säilyttävä eläimen kuolemaan saakka”.

47 Asetuksen N:o 1099/2009 4 artiklan 1 kohdassa, luettuna yhdessä tämän asetuksen johdanto-osan 20 perustelukappaleen kanssa, säädetään siis periaatteesta, jonka mukaan eläin tainnutetaan ennen sen lopettamista, ja tehdään siitä jopa velvollisuus. Kuten julkisasiamies on nimittäin todennut ratkaisuehdotuksensa 43 kohdassa, tieteelliset tutkimukset ovat osoittaneet, että tainnutus on eläimen hyvinvointia teurastushetkellä vähiten vahingoittava menetelmä.

48 Vaikka on totta, että asetuksen N:o 1099/2009 4 artiklan 4 kohdassa, luettuna yhdessä tämän asetuksen johdanto-osan 18 perustelukappaleen kanssa, sallitaan rituaaliteurastus, jossa eläin voidaan lopettaa ilman edeltävää tainnuttamista, tämä teurastusmenetelmä, joka sallitaan unionissa vain poikkeuksellisesti ja yksinomaan uskonnonvapauden kunnioittamisen varmistamiseksi (ks. vastaavasti tuomio 29.5.2018, Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen ym., C-426/16, EU:C:2018:335, 55–57 kohta), ei helpota eläimen kipua, tuskaa ja kärsimystä yhtä tehokkaasti kuin teurastus, jota edeltää tainnutus, joka tämän asetuksen 2 artiklan f alakohdan mukaan, luettuna yhdessä asetuksen johdanto-osan 20 perustelukappaleen kanssa, on tarpeen, jotta saadaan aikaan eläimen tajuttomuus ja tuntemiskyvyn menetys, millä sen kärsimystä vähennetään huomattavasti.

49 Tästä on todettava, että vaikka asetuksen N:o 1099/2009 johdanto-osan 43 perustelukappaleessa täsmennetään, että teurastus ilman tainnuttamista edellyttää tarkkaa kurkun leikkaamista terävällä veitsellä, jotta eläimen kärsimys olisi ”mahdollisimman” vähäistä, tällaisen menetelmän käyttäminen ei riitä täyttämään asetuksen N:o 834/2007 14 artiklan 1 kohdan b alakohdan viii alakohdassa tarkoitettua edellytystä, jonka mukaan eläimille ”ei saa aiheuttaa tarpeetonta” kärsimystä.

50 Näin ollen, ja toisin kuin sekä Ranskan tasavalta että pääasian vastaajat ovat kirjallisissa huomautuksissa väittäneet, uskonnollisten rituaalien määrittämät erityiset teurastusmenetelmät, jotka toteutetaan ilman edeltävää tainnutusta ja jotka sallitaan N:o 1099/2009 4 artiklan 4 kohdassa, eivät vastaa eläinten hyvinvointia niiden lopettamishetkellä koskevan korkean vaatimustason noudattamisen osalta sellaista teurastusta, jota edeltää eläimen tainnuttaminen ja jota tämän asetuksen 4 artiklan 1 kohdassa lähtökohtaisesti edellytetään.

51 On vielä todettava, että asetuksen N:o 834/2007 johdanto-osan kolmannessa perustelukappaleessa mainitaan tavoitteena ”kuluttajien luonnonmukaisiksi merkittyjä tuotteita kohtaan osoittaman luottamuksen säilyttäminen ja osoittaminen perustelluksi”. Tämän osalta on tärkeää valvoa, että kuluttajat voivat luottaa siihen, että EU:n luomutunnuksella varustetut tuotteet on tosiasiallisesti tuotettu noudattaen muun muassa eläinten hyvinvointia koskevia korkeimpia standardeja.

52 Kaiken edellä esitetyn perusteella on esitettyyn kysymykseen vastattava, että asetusta N:o 834/2007, erityisesti sen 3 artiklaa ja 14 artiklan 1 kohdan b alakohdan viii alakohtaa, luettuna yhdessä SEUT 13 artiklan kanssa, on tulkittava siten, että siinä ei sallita sitä, että tuotteet, jotka ovat peräisin eläimistä, jotka on rituaaliteurastettu ilman edeltävää tainnutusta asetuksessa N:o 1099/2009 ja erityisesti sen 4 artiklan 4 kohdassa säädetyissä olosuhteissa, varustetaan EU:n luomutunnuksella.

Oikeudenkäyntikulut

53 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (suuri jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Luonnonmukaisesta tuotannosta ja luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden merkinnöistä sekä asetuksen (ETY) N:o 2092/91 kumoamisesta 28.6.2007 annettua neuvoston asetusta (EY) N:o 834/2007, erityisesti sen 3 artiklaa ja 14 artiklan 1 kohdan b alakohdan viii alakohtaa, luettuna yhdessä SEUT 13 artiklan kanssa, on tulkittava siten, että siinä ei sallita sitä, että tuotteet, jotka ovat peräisin eläimistä, jotka on rituaaliteurastettu ilman edeltävää tainnutusta eläinten suojelusta lopetuksen yhteydessä 24.9.2009 annetussa asetuksessa (EY) N:o 1099/2009 ja erityisesti sen 4 artiklan 4 kohdassa säädetyissä olosuhteissa, varustetaan asetuksen N:o 834/2007 soveltamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä 5.9.2008 annetun komission asetuksen (EY) N:o 889/2008, sellaisena kuin se on muutettuna 24.3.2010 annetulla asetuksella (EU) N:o 271/2010, 57 artiklan ensimmäisessä kohdassa tarkoitetulla Euroopan unionin luonnonmukaisen tuotannon tunnuksella.

Allekirjoitukset